

מראי מקומות - בבא קמא י"ז

הגמ' הוא דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה בסוף ימיו, ואז המעשה רב. עוד כ' בתוס' ר' פרץ בדעת רש"י כע"ז, דמה דפשיט הגמ' שם דתלמוד גדול, היינו באדם שלא למד לפי הצורך, וע"ע בתוס' בקידושין (מ: בזה).

כיצד הרגל

(ה) ה' דליל קשור ברגליו... משלם חצי נזק-פרש"י, דדליל היינו צרורות, דאדי"י אדוי"י. אולם ע' בחי' הראב"ד בעמוד ב' דהק' דמ"ש דליל קשור ברגליו מעגלה המושכת בקרון, דאמרי' בה דחייב נ"ש משום דהוי כגופו. וכ' דבאמת מה דחייב ח"נ בדליל קשור ברגליו, אינו משום דין צרורות, דבאמת לאו צרורות נינהו, אלא גופו. ומה שמשלם ח"נ, היינו משום דמשונה הוא, ולכן הוי ח"נ משום קרן תמה. וע' ברא"ש (סי' ב') שכ' לחלק בין היכא דאדי"י אדוי"י ע"י הדליל, דאז הוי צרורות, ובין היכא דהזיק דרך הלוכו, דאז משלם נזק שלם, דדבר המחובר לגופו כגופו דמי, כמו עגלה מושכת בקרון.

(ו) **סד"א ושילח את בעירה כתיב - כ' תוס',** אע"ג דכבר אשמעינן ברישא דאפי' תרנגולין מועדין, מ"מ ניה"ל לאשמעינן גבי שן. דהיינו, דתוס' הבין דכיון דכתי' ושילח את בעירה, ה"א דרק בהמה חייב ולא חי', ובא המשנה לחדש דגם שן דחי' חייב. וע' בשטמ"ק בשם המהר"י כ"ץ שכ' דהא דצריך לאשמעינן דשן דחי' הוי שן, היינו אף דודאי ה' חייב אפי' בלא"ה, דהא לא גרע מנתחככה בכותל להנאתה, דג"כ חייב משום שיש הנאה להזיקה אע"פ שלא כתי' בתורה בפירוש, וא"כ הייתי סבור דחי' חייב מטעם תולדה דשן, קמ"ל דחייב אף בתורת אב דשן. אולם יש לעי', מהו הנפק"מ אם חייב מדין אב או מדין תולדה, הרי כבר אמרנו דתולדותיהן כיוצא בהן. וע' בבית הלוי (ג', מ"ט) דג"כ כ' להעיר כן על השטמ"ק, מ"ש אם אב הוא או תולדה. ותי' דאי לאו דהי' נכלל באב דשן, אולי היינו אומרים דנהי תולדה דשן הוא ולכן פטור ברה"ר, מ"מ

(א) **אלא שהניחו ס"ת על מטתו, וכו' - כ'** המהרצ"ח בשם היערת דבש, דמה דלא שייך כאן האיסור דלועג לרש, דמצינו בעוד מקומות דאסור ללכת בין המתים עם ציצית משום לועג לרש, שאני הכא דכיון דמניחים ס"ת על מטתו של מי שקיים כל התורה כולה, א"כ אי"ז לועג לרש. וע"ש עוד דברים נפלאים לענין תכלית בריאת האדם בנוגע ללמד לאחרים.

(ב) **קיים לא אמרי' - כ' הנמוקי יוסף (ו: בדפיו** ד"ה קיים לא אמרי') דהיינו דלא אמרי' קיים אלא היכא דידיע מילתא דקיים כחוקי' מלך יהודה, שהרביץ תורה בישראל וכו'. וע' במחזה אברהם שכ' דהכוונה הוא שעשה קיום וחזוקה להתורה שיהו אחרים עוסקים בה, והאידנא לא משתכח מי שיעשה קיום וחזוקה לתורה כמו שעשה חזקי'. ובזה ביאר נמי המשך הגמ' דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, היינו שמביאו שיהי' מעשה את אחרים לקיים דברי התורה.

(ג) **ומנח תפילין ומברך - כ' היעב"ץ** דמה שמברך אחר שהניח התפילין, היינו משום שצריך לברך בין ההנחה והקשירה.

(ד) **והאמר מר גדול למוד תורה שהלמוד מביא לידי מעשה - פרש"י,** אלמא מעשה עדיף. והק' תוס', הרי בקידושין מוכיחין להיפוך ממימרא זו, דתלמוד גדול. ולכן פי' תוס' באו"א, דכיון דקיים אמרי', ע"כ דג"כ למד, דאי לא למד, איך קיים, הרי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, אלמא דלא שייך מעשה בלא לימוד. וכ' השטמ"ק בשם ר' ישעי' ליישב שי' רש"י, דהגמ' בקידושין מיירי באדם שבא לשאול בבחרותו מה טוב לו, אם לעסוק בקיום מצות או בתלמוד, ונמנו שטוב לו לתלמוד בבחרותו, שהתלמוד מביאו לידי מעשה בסוף ימיו, והמעשה רב, שאם לא ילמד בבחרותו לא ידע טיב המצוות לקיימן בזקנותו. ומה דמוכיחין התם דתלמוד גדול, היינו שיעסוק בתלמוד. והכא בסוף ימיו קיימינן (דאיירי לאחר מיתתו), והיינו דקו'

במזיק דשור, ולכן שפיר צריך הלכה, ושפיר מסתפק רבא האם מ שמחדש ההלכה הוא דכוחו דשורו הוי ממש כמזיק דגופו, או דלמא חי' התורה דאף דכוחו לאו כגופו, מ"מ הוי מזיק מחודש דכוחו דשור.

(י) לעולם כגופו דמי- יש לעי', למה אמרי' כגופו, לימא דכ"ע לאו כגופו דמי, וההלמ"מ חי' דמ"מ חייב בח"נ. וע' ברא"ש (סי' ב') דכ' דפשיטא לי' דהלכתא לגרועי אתא [ול' הרא"ש שם לכאור' צריך תיקון, ע"ש], ולכן שפיר אמרי' דבעצם כוחו כגופו. וע' בפלפולא חריפתא (כ') דכ' דכיון דסומכוס ודאי ס"ל דכוחו כגופו דמי, א"כ מהכ"ת לחדש מח' אחרת בין סומכוס ורבנן [ולכאור' לפי מה שהבאנו לעיל מהברכ"ש צ"ל כמהלך ב', דלכאור' אין שייך לומר דסומכוס ההלמ"מ מחדש דאף דכוחו לאו כגופו דמי חייב נ"ש, אבל לכאור' אין שייך לומר כתי' הרא"ש]. והשטמ"ק הביא בשם הר"ש דאם לאו כגופו דמי, א"כ לכאור' יהי' צ"ל דח"נ צרורות הוי קנסא (והרי אמרי' דממונא הוא).

(יא) רבא עגלה מושכת בקרון קמ"ל- פרש"י, דאתא לאשמעינן דאף דבזב טמא אם קרון שזב עליה הלכה על גבי כלים, דהכלים טמאים משום מדרס הזב, בנזקין נמי אם עגלה מושכת בקרון ע"ג כלים, כגופה הוא ולא כצרורות. ותמה השטמ"ק בשם הרא"ש, "דמה ענין עגלה מושכת בקרון לזב שיושב על הקרון, ואם הי' זב מושך עגלה על הכלים הכלים טהורים". ושוב הביא מהראב"ד דפי' דמיירי דהזב מושך הקרון, והדין הוא דמי שיושב בה טמא, וה"ה בעגלה מושכת בקרון ודרסה ע"ג כלים, דכגופו דמי. וע"ע שם בשם התור"פ דפירש כרש"י, ומשמע דעיקר חידושו הוא לגבי הא דהתיז צרורות, אבל אה"נ, אין הדמיון דדרסה ע"ג כלים עולה יפה כ"כ.

(יב) בתר מעיקרא אזלינא וגופי' הוא- כ' בחי' ר' שמעון (כ"ד), דאין הביאור בזה דכיון דבתר מעיקרא אזלינ', הוי כאילו כבר נשבר מקודם, דאין סברא לומר כן. אלא הביאור הוא, דכבר מעיקרא הו"ל כאילו כבר אבד חיותו אלא אחר זמן, דהיינו דאין לזה חיות רק לזמן זה עד שבירה. ובעיקר תליית הגמ' דשאלת רבא תלוי בהא דרבה, ע' בחי' ר' שמואל (י"ז, ג') דכ' לבארו בג' אופנים, ונקט כהאופן ג', דהי'

אולי אינו פטור ברה"ר אלא בכלים, אבל במה שבור חייב בה, אולי יש לחייבו משום צד השוה דבור ודבר אחר, דהא דמלבד דתולדה דשן הוא, מ"מ י"ל שיש ללמוד עוד חיובים מבור ודבר אחר. אבל אם הפסוק מדבר בשן דחי' ג"כ, א"כ שוב אמרי' דכיון דפסוק סתמא כתיב, ועל כל אופנים יש מיעוט דשדה אחר, וממילא על כל דברים פטור ברה"ר (וע"ע בחי' הגרי"ז על הרמב"ם [נזק"מ בסוף הדבור] דהביא בשם השטמ"ק דבלא החידוש דחי' בכלל בהמה הייתי אומר דחייב ברה"ר, והעיר דאין שייך לומר דחייב ברה"ר, אין שייך שיהי' הלמד חמור יותר מהמלמד. וביאר ע"פ דרכו דהייתי אומר דודאי שן דחי' חייב משום הצד השוה, אבל בלא השם "שן" לא יהי' בו הפטורים דאי בשן, ולכן אחר דאמרי' דחי' בכלל בהמה, ממילא הוי שן ממש ופטור גם ברה"ר).

(ז) סומכוס אומר צרורות... משלם נזק שלם- הק' המהרצ"ח, הא כ' הרמב"ם בכמה דוכתי (וגם תוס' ביבמות [עז:]: דאין שייך מח' בהלמ"מ. ותי' דאולי ההלכה הי' רק דצרורות הם בכלל הניזקין, אולם מה שמשלם הצרורות נ"ש או ח"נ, בזה נפלה פלוגתא בין החכמים לסומכוס, ואי"ז סתירה לכלל של הרמב"ם.

(ח) צרורות כי אורחיהו- פרש"י, אע"ג דאורחיהו להתז צרורות משלם ח"נ, וכן חזיר הנובר... הוי נמי כצרורות דרגל. אולם ע' בתוס' דכ' דצרורות דחזיר נובר היינו צרורות דשן, דלהנאתו קעביד. וע' בחי' ר' ארי' לייב (ס"ו, ד"ה וכן [א']) דדייק מדברי רש"י דס"ל דלא אמרי' צרורות בשן, רק ברגל.

(ט) אלא רבנן, אי כגופו דמי כולי' נזק בעי לשלם, ואי לאו כגופו דמי, וכו'- הק' הברכת שמואל (י"ט, ב'), מהו ספק רבא אם ס"ל לרבנן דכוחו כגופו דמי או לא, הרי בכה"ת כולה קיי"ל דכוחו כגופו, ומ"ש הכא. ותי' ע"פ מש"כ בשם הגר"ח, דאף שור דאינו מזיק בגופו ממש אינו שור ממש אלא לימוד מן שור. וא"כ, אי לאו ההלכה למשה מסיני היינו אומרים דכוחו לאו כגופו להיות נחשב

לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו. וע' בקצות (ש"צ, א') שדייק מדברי הרא"ש דחולק על תוס', דהא כ' (סי' ב') גבי התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י דחייב, "ואע"ג דגבי דרסה על הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר אסיקנא לעיל כרבה דביתר מעיקרא אזלי, הכא לא אזלי בתר מעיקרא אלא אחר מקום שנעשה בו הנזק, וכו'". ואם ס"ל דבזרק חץ לא שייך דין דביתר מעיקרא, א"כ מה הק' כלל, אלא ודאי דס"ל דאין מקום לחלק. אולם ע' בחי' ר' שמעון (י"ח) דהק' דהא הנ"י הביא בשם הרא"ש לחלק כמש"כ תוס'. ולכן כ' דבאמת ב' ענינים שונים הם, מש"כ תוס' לחלק בין זרק כלי לזרק חץ, זהו לענין אם נחשב דנעשית פעולת שבירה בהכלי עצמו, ובזה אמרי' דיש מקום לחלק, וכיון שלא נעשית מעשה שבירה בהכלי עצמו, א"כ שפיר יש לחייב מי שקדם ושברו. אבל לענין אם נחשב דמעשה השבירה כבר נעשית מצד המזיק, שפיר נחשב דנעשה שם, וא"כ שפיר יש להק' דהתיזה ברה"י והזיקה ברה"י יהי' נחשב דנעשית ברה"ר. ולגבי ראיית התוס' מצרורות, כ' הקצות דסכ"ס אינו אלא כוחו, ולכן אף דכמאן דנשבר דמי, כיון דאינו אלא כוחו הלכה דחצי נזק משלם. וע' בחי' ר' שמעון (שם, ד"ה והא) במש"כ להק' על דיחוי הקצות.

פשוט להגמ' דאם הי' נחשב דנעשה מעשה בגוף הכלי, דודאי נחשב מנא תבירא, וממילא הו"ל נחשב כמשברו ע"י גופו ממש, ולא ע"י צרורות. אבל אם בתר תבר מנא אזלינן, א"כ לא חשיב אכתי דנעשה מעשה בגוף הכלי, וממילא הו"ל כצרורות.

(ג) **תפשוט ל"י מדרבה וכו'- פרש"י**, דכיון דבתר מעיקרא אזלי, ממילא פטור המשברו והזורק חייב, אלמא דהוי כמי ששברו הוא, ומבואר מזה דאי"ז צרורות אלא היזק בגוף. והק' הרמב"ן (מלחמת יא: בדפיו), איך מוכיחין מהא דפטור דבתר מעיקרא אזלי, הרי אפי' אם בתר לבסוף אזלי יהי' השני פטור, שהרי בין אם בתר מעיקרא אזלי או לא, כלי זה ודאי אין לו דמים. ולכן פי' הרמב"ן דאדרבה, מדאמר דהשני פטור, אלמא דהראשון נמי פטור, ובתור בסוף אזלי, ולכן הי' צריך לומר דגם השני פטור (דאם הראשון הי' חייב, ודאי הי' השני פטור), ומשום דאותו כלי אין לו דמים. וכ' בחי' ר' שמעון (כ"ד, א') ליישב קו' הרמב"ן על רש"י, דאם אמרי' דבתר לבסוף אזלי, א"כ מה דאין לו דמים עכשיו, הוא רק מחמת פחד העתידות, אבל בעצם אין זה מפחית שויות הכלי בהלכות מזיק [וצ"ע בדיוק כוונתו בזה, למאי נפק"מ למה אבר שויותו, סכ"ס אין לכלי שום שויות, וצ"ע], וא"כ שפיר יהי' חייב על כולו אם בתר בסוף אזלי, וכיון דאמרי' דפטור, ע"כ הוא משום דבתר מעיקרא אזלי. עוד הוסיף ר' שמעון (שם, ב'), דלכאור' יש לעי', דהא אבוד מן הבעלים, ולכאור' הו"ל כמציל מפי ארי, דהדין הוא דהרי הוא שלו, אף דלא נעשה שום מעשה בעצם החפץ עדיין, אבל הא גופא דהארי עומד לטורפו הו"ל אבוד מן הבעלים וממילא הוי הפקר, ומ"ש הכא. וכ' דצ"ל דמיירי כאן דאפשר להצילו ע"י הדחק, וא"כ אינה אבוד לגמרי מן הבעלים. ומ"מ פטור המשברו אם בתר מעיקרא אזלי, דהא בדרך הטבע רחוק הוא מהצלה, רק לענין שיחשב הפקר אמרי' דסכ"ס שייך בי' הצלה.

(ד) **זרק כלי מראש הגג וכו'- כ' תוס'** דאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו, חייב המשבר, דאל"כ לא שייך צרורות, דלעולם יהי' חשוב גופו המזיק, וכ' דפשוט